

STUDENTI IZ ISTRE NA SVEUČILIŠTU GRAZ 1884—1914

Harald Heppner (Graz)

Kada studenti pohađaju Sveučilište ostavljaju i nehotice za sobom akte. Ti izvori daju nam uvid u funkciju fakulteta, ali također i u područje samih studenata, u njihov studij, njihovo podrijetlo i posredno u njihovo kasnije djelovanje. Uslijed toga su akti Sveučilišta dragocjeni materijal za povijest Sveučilišta u istoj mjeri kao i za povijest studenata, te povijest regija iz kojih su ti studenti došli. Pri tome je »student« vrlo široko shvaćen pojasu ne razlikujući između redovitih i izvanrednih slušaca ili između muškaraca i žena; uostalom jasno je da je tada studirao vrlo mali broj žena. Istra je samo primjer u okviru jedne obimnije studije;¹ izdvojeno bavljenje njome počiva na cilju postavljanja težišta na regionalno-povijesni aspekt. Ograničavanje na izloženo vremensko razdoblje proizlazi iz činjenice da odlučne studentske isprave (nacionali)² s navođenjem materinjeg jezika postoje tek od 1884. g. te da je 1914. izbio Prvi svjetski rat što je onemogućilo nastavak normalnoga studiranja. Razlog da se odabere Sveučilište Graz kao objekt izučavanja temelji se na činjenici da se za Istrane geografski najbliže Sveučilište u istoj polovici Habsburške monarhije nalazilo u Grazu, te da je ono za njih već zbog toga bilo, pored Beča, od velikoga značenja. Ako se ovdje izneseni podaci i odnose samo na gradačko Sveučilište, ništa ne govori protiv toga da se zadobivena slika ne označi tipičnom za istarske prilike.

O ulozi Sveučilišta Graz kod jugoistočnih susjeda u najširem smislu postoji do sada samo fragmentarna predodžba;³ zbog toga izneseni rezultati omoguđavaju ne samo nove spoznaje o studentima i Istri, već i o Sveučilištu kao posredniku između Srednje i Jugoistočne Evrope.

Na početku je potrebno ustanoviti, u kojemu proporcionalnome odnosu stoji frekvencija istarskih studenata. U razdoblju između 1884.—1914. bilo je iz »austrijsko-ilirskoga obalnog područja« 707 studenata iz Istre, 783 iz Trsta i 398 iz Gorice—Gradiške na Sveučilištu Graz. Ta raspodjela ne preklapa se sa prosječnim udjelom pučanstva jer, dok istarski studenti čine 37,44%, tršćanski studenti 41,47% i goričko-gradiški 21,08%, raspoređuje se

¹ U toj studiji uzete su u obzir slovenska Štajerska, Kranjska, Gorica-Gradiška i Trst.

² Vidi Harald Heppner: Die »Nationale« der Universität Graz als Quelle zur steirischen Geschichte. U: Blätter für Heimatkunde Jahrgang 64, Graz 1990 (u tisku).

³ Vidi Harald Heppner: Die Rolle und Bedeutung der Grazer Universität für die Studentenschaft aus Südosteuropa 1867—1914. U: Wegenetz europäischen Geistes. Wien 1983 S. 286—293 i tamo navedenu literaturu.

pučanstvo (prema podacima između 1884. i 1914, što znači 1900.)⁴ sa 45,60% na Istru, 23,60% na Trst i 30,78% na Goricu-Gradišku. Iz toga se vidi — ako i u grubo — da je Trst kao veliki lučki grad davao daleko više studenata nego li oba ostala dijela Obale koja su nosila i gradska i seoska obilježja. Te tri zemlje razlikuju se također uspoređujemo li broj upisanih studenata u vremenu:⁵ frekvencija studenata prve godine jest, mada i jako koleba, svuda podjednaka do odprilike 1905. g.; tada dolazi kod Trsta i Gradiške-Gorice do daljnega uspona, a nasuprot tome, kod Istrana do jasnoga pada. To nazadovanje broja istarskih studenata ne bi se moglo objasniti nekom konkurencijom gradačkome Sveučilištu, već prije time, da su se potrebe u Istri smanjile — što zbog toga što su već bile pokrivena, što uslijed nedostatka infrastrukturnih inovacija koje bi dovele do potrebe za većim brojem visokoškolskih apsolvencija. Za orijentaciju neka bude navedeno da je godišnje broj studenata prve godine iz Istre kolebao između 10 i 33 osobe.

Nacionali sadrže niz osobnih podataka o svakome studentu iz kojih je, između ostaloga, moguće sagledati zemljopisna, društvena i nacionalna obilježja njihova podrijetla.

U vezi s pitanjem kako su studenti zastupljeni s obzirom na pojedine istarske regije, svrhovito je njihova mjesta podrijetla svrstati po sudskim okruzima. To daje slijedeću sliku.

T A B E L A 1

Sudski okrug	Studenti	%
Kopar	115	16,42
Pula	83	11,85
Rovinj*	63	9,00
Pazin	60	8,57
Motovun	48	6,85
Poreč	45	6,42
Piran	45	6,42
Volosko	41	5,85
Lošinj	41	5,85
Cres	34	4,85
Labin	30	4,28
Buje	29	4,14
Krk	28	4,00
Vodnjan	23	3,28
Buzet	14	2,00
Podgrad	1	0,14
Nejasno ⁶	7	0,99
Ukupno	707	100,00

* Grad i sudski okrug

⁴ Brojčane navode vidi u: Allgemeines Ortschaften-Verzeichniss der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1900. Wien 1902.

⁵ Ergebnis der Recherchen über die Matrikel, Universitätsbibliothek Graz Handschriftenabteilung I 58.

⁶ »Nejasna su ona mjesta podrijetla koja zbog postojanja više mjesta istoga naziva u Istri ne dopuštaju jednoznačno određenje.

Tabela 1 dopušta više zaključaka. Kao prvo, uočljivo je da je broj studenata vrlo neujednačen i da je očito u svezi s pitanjem gradske, odnosno seoske sredine. Uslijed toga dominiraju, kao veliki gradovi, Kopar i Pula, slijede ih Rovinj i Pazin, dok jugoistočni dijelovi zemlje jasno zaostaju. Usporedi li se broj studenata s prosječnim brojem pučanstva (iz 1900), ta činjenica biva ponovo potvrđenom: sudski okruzi Kopar, Rovinj, Poreč, Lošinj i Cres, imali su u odnosu na broj stanovnika znatno veći udio u broju studenata, dok su Volosko, Krk, Buzet Podgrad jako zaostajali.

Potrebno je pobliže se pozabaviti u mnogome suprotnim polovima, gradu i selu, da bi se ustanovilo, u kojoj mjeri uistinu gradska sredina, sama po sebi ili pod određenim uvjetima, uspijeva »producirati« više studenata. U tu svrhu podjeljena su mjesta podrijetla u tri rubrike: gradove s više od 2500 stanovnika (I), »male gradove« s više od 1000 stanovnika (II) i »selo« s manje od 1000 stanovnika (III).⁷ Taj kvantificirajući potez daje slijedeći rezultat:

T A B E L A 2

Sudski okrug	I	Stud.	II	Stud.	III	Stud.
Kopar	2	112	—	—	3	3
Pula	1	78	1	4	1	1
Rovinj*	1	55	1	2	2	6
Pazin	2	48	5	10	2	2
Motovun	1	7	3	38	2	3
Poreč	1	37	2	7	1	1
Piran	2	45	—	—	—	—
Volosko	—	—	2	22	7	19
Lošinj	1	29	3	11	1	1
Cres	1	33	—	—	1	1
Labin	—	—	2	29	1	1
Buje	2	21	3	6	2	2
Krk	—	—	5	26	2	2
Vodnjan	1	17	—	—	3	6
Buzet	—	—	—	—	4	14
Podgrad	—	—	—	—	1	1
Ukupno	15	482	27	155	33	63

* Grad i sudski okrug

Tabela 2 pokazuje da je u Graz došlo od 700, 428 (bez nejasnih), a to je 68,85% studenata, iz kategorije mjesta »grad«, dakle iz nedvojbeno gradske sredine. Značajan je još bio udio malih gradova s 22,46%, dok je seoski udio dosegao samo 9% i s obzirom na to igrao tek marginalnu ulogu.

Tim je rezultatom doduše naglašeno kakvu veliku ulogu su za studij imali grad, odnosno, mali grad; ostaje ipak upitno da li su osim čisto kvantitativnih relacija određena gradska naselja nudila više pobuda za davanje djece na studij. Ta razmišljanja upućuju na kvalitativne kriterije.

⁷ Vidi bilješku 4.

Polazi se od toga, da su ona mjesta koja su bila sjedišta okružnoga predstojništva ili okružnoga suda preko te čisto administrativne uloge posjedovala i više gradske kvalitete nego li ostala (A). Razlikovanje tih kategorija mjesta kod mjesta podrijetla studenata od ostalih (B) izražava tabela 3. Brojke se odnose na studente.

T A B E L A 3

Sudski okrug	A	%	B	%
Kopar	106	92,17	9	7,82
Pula	78	93,97	5	6,02
Rovinj*	55	87,30	8	12,69
Pazin	46	76,66	14	23,33
Motovun	20	41,66	28	58,33
Poreč	37	82,22	8	17,77
Piran	41	91,11	4	8,88
Volosko	20	48,78	21	51,21
Lošinj	29	70,73	12	29,26
Cres	33	97,05	1	2,94
Labin	28	93,33	2	6,66
Buje	11	37,93	18	62,06
Krk	11	39,28	17	60,71
Vodnjan	17	73,91	6	26,08
Buzet	10	71,42	4	28,57
Podgrad	—	—	1	100,00
Ukupno	542	77,42	158	22,57

* Grad i sudski okrug

Iskazani odnosi pokazuju da su Kopar, Buzet, Poreč, Rovinj, Pazin, Labin, Pula, Vodnjan, Lošinj i Cres kao upravni centri slali izrazito više studenata nego li provincija, tako da zbir pod A iznosi punih dvije trećine svih studenata. U sudskim okruzima Motovun, Buje i Krk bilo je međutim suprotno; tamo su dominirala ostala, većinom mala naselja. Teško je za to pronaći neko uvjerljivo objašnjenje, budući da sveukupna frekvencija nije bila visoka te je time slučaj igrao također određenu ulogu.

Budući da je za uvjete života u gradu i potrebu za visokoškolskim obrazovanjem od velikoga značenja bila prometna povezanost kako unutar zemlje tako i Istre prema vani, čini se korisnim poduzeti daljnji korak u vrednovanju mjesta podrijetla studenata. Sistem cesta u zemlji bio je donekle gust, iako u blizini obale izraženije nego li u zaleđu.⁸ Zbog toga je svrhovito podijeliti mjesta podrijetla prema položaju — na obali (a) ili ne (b). Brojke se odnose na studente.

Rezultat iskazan u tabeli 4 pokazuje u koliko su velikoj mjeri dominirala ona mjesta podrijetla studenata što su ležala na obali, gdje su se u brojnim naseljima zbili gradski život, gradska privreda i gradska kultura. Dok je u unutrašnjim zemljama — u Kranjskoj i Štajerskoj na primjer — blizina velikim prometnim linijama igrala veliku ulogu, u slučaju Istre tu je ulogu imala blizina moru, putu prema vani.

Važno pitanje jest pitanje nacionalnoga podrijetla studenata, budući da se iz toga može sagledati kojim su narodnostima pripadali studenti u Gra-

⁸ Tu sliku odaju zemljopisne karte ovoga prostora iz razdoblja oko 1900 g.

zu i kakove su bile razlike u njihovoj frekvenciji. U »nacionalima« se do-
duše nije postavljalo pitanje o nacionalnoj pripadnosti već o materinjem
jeziku, a jasno je, da oboje ne mora uvijek biti identično; ipak, način po-
stavljanja pitanja u »nacionalima«, što su bili ispunjavani od strane samih
studenata i bez prisile (!!), odaje realniju sliku nego li rezultati prebroja-
vanja pučanstva što su uzimala u obzir »samo« kolokvijalni govor.⁹ Uvid u
akte s obzirom na podatke o materinjem jeziku daje slijedeći iznenađuju-
ći rezultat:

T A B E L A 4

Sudski okrug	a	%	b	%
Kopar	112	97,39	3	2,60
Pula	83	100,00	—	—
Rovinj*	55	87,30	8	12,69
Pazin	—	—	60	100,00
Motovun	—	—	48	100,00
Poreč	41	91,11	4	8,88
Piran	45	100,00	—	—
Volosko	27	65,85	14	34,14
Lošinj	41	100,00	—	—
Cres	33	97,05	1	2,94
Labin	1	3,33	29	96,66
Buje	13	44,82	16	55,17
Vodnjan	—	—	23	100,00
Buzet	—	—	14	100,00
Podgrad	—	—	1	100,00
Ukupno	478	68,28	222	31,17

* Grad i sudski okrug

T A B E L A 5

Sudski okrug	taliј.	slov.	hrvat.	njem.	ostali
Kopar	106	2	2	3	2
Pula	52	—	4	24	3
Rovinj*	60	1	1	1	—
Pazin	51	—	7	1	1
Motovun	47	—	1	—	—
Poreč	44	—	1	—	—
Piran	44	—	1	—	—
Volosko	12	—	28	1	—
Lošinj	37	—	2	1	1
Cres	32	—	1	1	—
Labin	28	—	—	1	1
Buje	29	—	—	—	—
Krk	13	—	15	—	—
Vodnjan	20	—	2	1	—
Buzet	11	—	3	—	—
Podgrad	—	—	1	—	—
Nejasno ¹⁰	2	1	3	1	—
Ukupno	588	4	72	35	8

* Grad i sudski okrug

⁹ Najnovije je na taj problem ukazala knjiga »Zgodovina Nemcev na območju današnje Slovenije 1848—1941, Wien-München 1988, Prilozi Emila Brix i Vladimira Klemenčiča.

¹⁰ Vidi bilješku 6.

Uzme li se u obzir ukupni broj, vidi se da se je 83,16% svih studenata iz Istre izjašnjavalo za talijanski kao materinji jezik. Slovenci naprotiv ne čine niti jedan postotak (0,56%), dok su Hrvati bili zastupljeni ipak s 10,18%. S obzirom na osnovnu strukturu nacionalnih prilika u Istri kao i na njezin rubni položaj unutar Habsburške monarhije, ne začuđuje da se je samo slabih 5% studenata izjasnilo za njemački kao materinji jezik. Mali broj ostalih odnosi se na one koji su donosili duple navode o materinjemu jeziku i na takove koji su ga prešutjeli.

S obzirom na prostornu podjelu može se uočiti, da mjesta podrijetla na obali, odnosno u bližoj unutrašnjosti, jednoznačno iskazuju talijansku većinu, da se nijemstvo gotovo isključivo ograničavalo na vojnu luku Pulu, te da su hrvatski studenti najčešće dolazili iz onih dijelova Istre što su ležali u blizini Hrvatske, na primjer, Volosko ili Krk.

Činjenica da su izrazita većina Istrana u Grazu bili »talijanski« studenti povlači za sobom mnoga pitanja. 1. Nisu li možda Ne-Talijani izbjegavali Sveučilište Graz i zbog toga bili tako slabo zastupljeni? Ne može se naći nikakav vjerojatan razlog za to, budući da Sveučilište u Beču na primjer nije nudilo kao alternativa Grazu ništa bitno drugoga a Sveučilište Zagreb kao najbliža visokoškolska ustanova na hrvatskome govornome području nije moglo u nekim disciplinama pružiti nadomjestak za Graz (pravo, medicina).¹¹ 2. Usporedi li se zbog orijentacije frekvenciju studenata prema materinjemu jeziku s odnosima unutar pučanstva prema govornome jeziku (Popisi pučanstva iz 1890, 1900, 1910),¹² vidi se da »talijanski« studenti potiču prije svega iz onih područja Istre u kojima je postojala talijanska većina u pučanstvu mjesta (Piran, Pula, Rovinj, Porč, Buje). Nasuprot tome stoje oni »Talijani« koji su dolazili iz područja u kojima nije postojala talijanska većina (vidi Kopar, Pazin, Cres, Labin i Vodnjan). 3. Činjenica da su iz područja s hrvatskom ili slovenskom većinom studirali pretežno Talijani sigurno ne predstavlja slučajnost. S jedne strane moguće je iz podataka razabrati da su brojni Slaveni (prezimana, imena) označavali talijanski svojim materinjim jezikom (!). S druge strane svodi se »talijanska« većina među studentima očigledno na okolnost da nisu svi socijalni slojevi istarskoga pučanstva bili jednakomjerno zastupljeni, što potvrđuje i socijalni profil podrijetla studenata.

Statistička istraživanja o socijalnome podrijetlu studenata nisu egzaktna i stoga ih se treba smatrati tek grubim uporištem. Za to postoji više razloga. Dio studenata (16,12%) nije u »nacionalima« (upisnim listinama) naveo podatke o zanimanju, odnosno statusu svojega oca. U mnogim slučajevima navodi odstupaju, iz čega se da zaključiti, da su očevi katkada mijenjali zanimanja, ili pak postoje različiti podaci o statusu, npr. neko zanimanje i »posjednik«. Podaci o očevima omogućavaju doduše svrstavanje u određene grupe zanimanja, ne govore međutim uvijek i nešto o društvenome položaju: »činovnik« ili »posjednik« relativni su pojmovi. Ukalkulirajući moguće pogreške izrađeno je osam kategorija očeva: I slobodna zanimanja (liječnici, odvjetnici, notari itd.), II činovnici u najširem smislu (opća uprava, sud,

¹¹ Treba uzeti u obzir da su Istra i Zagreb pripadali različitim polovicama Monarhije i da je u njima bilo na snazi različito pravo te da je Medicinski fakultet Sveučilišta Zagreb utemeljen tek nakon Prvoga svjetskoga rata. Vidi Hodimir Sirotković: Sveučilište između dva rata (1918—1941). U: Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu I, Zagreb 1969 str. 132.

¹² Vidi Oesterreichische Statistik 32, Wien 1895, 63 1902, Neue Folge 1 1917.

financije, izvršna vlast, pošta itd.), III trgovina i banke, IV obrt i zanati, V industrija (poduzetnici i radnici), VI poljodjelstvo (seljaci i zemljišni posjednici), VII privatisti (prije svega u gradu), VIII bez navoda (posebno, jer je otac umro). U te kategorije razvrstani su očevi kako slijedi:

	T	A	B	E	L	A	6		
Sudski okrug	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Ukupno
Kopar	12	36	11	9	7	12	11	17	115
Pula	3	33	10	6	7	5	5	14	83
Rovinj*	8	19	10	2	6	10	5	3	63
Pazin	5	18	8	3	2	12	6	6	60
Motovun	7	8	6	2	1	13	1	10	48
Poreč	8	10	4	2	3	9	3	6	45
Piran	2	14	5	7	4	6	1	6	45
Volosko	10	6	5	1	1	1	6	11	41
Lošinj	10	16	—	1	1	5	—	8	41
Cres	8	6	3	2	1	7	—	7	34
Labin	2	6	5	1	1	10	1	4	30
Buje	2	3	3	2	—	6	5	8	29
Krk	5	5	1	2	1	9	2	3	28
Vodnjan	2	6	4	1	—	3	2	5	23
Buzet	—	5	—	—	—	6	—	3	14
Podgrad	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Nejasno ¹³	1	2	—	—	1	—	—	3	7
Ukupno	85	193	76	41	36	114	48	114	707

* Grad i sudski okrug

Iz izloženoga proizlazi više zaključaka. Oko 10% studenata dolazilo je iz pretežno akademskih krugova i predstavljali su na neki način samodopunu slobodnih zanimanja. Na području Lošinja, Cresa i Voloskog manje je liječnika, notara i sličnih koji svoje sinove šalju studirati, ali su zato tu kapetani-poduzetnici. Grupa koja je najviše bila zainteresirana svojoj djeci omogućiti visokoškolsko obrazovanje, bila je grupa činovnika, prije svega državnih činovnika, ali također i činovnika pri magistratu, zemaljskih činovnika te privatnih činovnika. U usporedbi sa sjevernim susjedstvom (Trst, Gorica-Gradiška, Kranjska) činovništvo Istre ionako nije istupalo u prvi plan, jer tamo je prosječno trećina studenata dolazila iz činovničke sredine! Nasuprot slovenskome prostoru koji nije u tolikoj mjeri profitirao od obalnoga položaja, relativno snažan interes trgovačkoga staleža za slanjem djece na studij ubraja se u karakteristike Istre (prije svega u većim lučkim gradovima Kopru, Puli, Rovinju).¹⁴ Ipak, realna frekvencija pokazuje da u tim krugovima studij nije mogao predstavljati primarnu težnju. Isto vrijedi i za kategorije IV i V: mali broj djece iz kruga obrtnika, zanatlija i radnika daje nam zaključiti da su mogućnosti za studiranje bile vrlo ograničene ali isto ta da je i potreba — pa i za socijalnim usponom — jedva bila prisutna. Ne iznenađuje da je kategorija »poljodjelstvo« prilično snažno zastupljena budući da to odgovara prilikama u toj epohi u kojoj je većina pučanstva još bila vezana uz zemlju. Pretpostavka da se iza toga skriva široko raslojeno seljaštvo koje putem slanja djece na studij pokazuje želju za emancipacijom, sigurno je pogrešna, budući da su, iako ne poblize određiv, ali sigurno cldučni dio te grupe činili očevi koji, kao posjednici, sami nisu radili već su

¹³ Vidi bilješku 6.

¹⁴ Ta slika se pokazuje i kod podataka za Trst i Goricu-Gradišku.

unajmljivali radnike. Na to ukazuju osobito podaci o Koprui i Rovinju gdje je masa pučanstva živjela u gradu a ne na selu. Pribroji li se kategoriji VI sedma kategorija dobiva se gotovo 25% svih očeva; moglo bi se pretpostaviti da 50% njih nije sudjelovalo u radnome procesu već da je prihode crpilo iz svoga imetka. Relativno visoki broj u kategoriji VIII ukazuje na više demografskih fenomena što su isto tako označavali to doba. S jedne je strane znatan broj očeva već prije početka visokoškolskoga obrazovanja svojega djeteta bio preminuo. S druge strane podaci pokazuju da je isto tako znatan dio očeva već bio umirovljen ili je došlo do umirovljenja za vrijeme djetetova studija. Nadalje, mora se napomenuti, da je bilo više slučajeva (gotovo jedna petina!) da jedan te isti otac daje na studije više djece: iza broja studenata stajalo je dakle manje obitelji.¹⁵

T A B E L A 7

Sudski okrug	Pravo	Medicina	Filozofija	Farmacija
Kopar	67	13	10	24
Pula	44	10	11	13
Rovinj*	36	4	5	15
Pazin	35	4	1	20
Motovun	22	3	8	11
Poreč	25	3	2	12
Piran	25	4	4	11
Volosko	34	2	1	2
Lošinj	24	6	4	6
Cres	22	8	3	1
Labin	20	4	2	3
Buje	12	2	3	11
Krk	23	4	—	1
Vodnjan	12	2	3	5
Buzet	9	1	—	4
Podgrad	—	1	—	—
Nejasno ¹⁶	6	—	1	—
Ukupno	416	71	58	139

* Grad i sudski okrug

Sažmu li se pojedinačni rezultati podjele po zanimanjima u društvenoj sredini istarskih studenata, dolazi se do slijedećih zaključaka. Izuzmu li se zanimanja što su bila vezana uz visokoškolsko obrazovanje (slobodna zanimanja, dio činovništva), prije svega su predstavnici srednjega staleža bili ti koji su forsirali studij svoje djece. Unutar toga srednjega staleža većinu su činili zaposleni u javnoj službi i oni su i bili zainteresirani da mladome pokoljenju pribave društveni uspon. Niži slojevi naprotiv (obrtnici, službenici, radnici, seljaci) nisu bili tako snažno zastupljeni i to prije svega ukoliko nisu potjecali iz gradskoga područja. Moglo bi se zaključiti da je gradski život u svojoj raznolikosti davao više poticaja traženju društvenoga uspona kroz visoko obrazovanje; seosko područje bilo je suviše slabo zahvaćeno modernim načinom mišljenja kao i modernim oblicima organizacije tako da je tamo prednjačio osjećaj samodostatnosti. Ta tvrdnja ogleda se barem djelomično u raspodjeli frekvencije s obzirom na odabrane fakultete.

¹⁵ Taj sloj je obuhvaćen kategorijom »samosvojni bez zanimanja«, vidi popise pučanstva i njihovu iskoristivost kod Birgit Bolognese-Leuchtenmüller: Bevölkerungsentwicklung und Berufsstruktur. Gesundheits- und Fürsorgewesen in Oesterreich 1750—1918. Wien 1978 posebno tabelu 52.

¹⁶ Vidi bilješku 6.

Prije svega je vidljivo da se je većina studenata iz Istre odlučila za studij prava (58,84%). Taj studij bio je preduvjet za razna slobodna zanimanja te za više bankarstvo, prije svega međutim za činovništvo (sudstvo, opća uprava, financije). Nasuprot tome, studij medicine nije igrao veliku ulogu (10,04%). Razlog tome mogao je između ostaloga biti relativno visoki stupanj urbanizacije istarskoga društva što je uvjetovao dobru pokrivenost liječnicima te za njima nije postojala tako velika potreba kao što je na primjer izražena kod balkanskih zemalja. Još manje značenje (8,20%) imao je studij filozofskih predmeta što se može svesti na dva razloga: 1. Broj srednjih škola ostao je u tome razdoblju prilično konstantan,¹⁷ tako da »povećanje proizvodnje« profesora nije bilo potrebno; 2. Izazov nacionalne artikulacije preko filozofijski obrazovanih ili nije postojao, ili je pronašao dostatne mogućnosti u drugim skupinama zanimanja. Manji broj studenata mijenjao je fakultete (23 = 3,81%) i zbog toga nije bio obuhvaćen tabelom 7. Začuđujuće je da između 1884. i 1914. nije bilo niti jednog jedinoga studenta teologije iz Istre; obrazovanje svećenika potpadalo je u tom slučaju dakle poglavito pod ingerenciju teoloških institucija (Seminari, Akademije).¹⁸ Najčudniji fenomen pri raspodjeli na fakultete predstavlja visoki broj studenata farmacije (19,66%). Za to postoji više mogućih objašnjenja: 1. farmacija, odnosno, apoteka, pripadala je starim tradicijama mediteranskoga prostora; 2. budući da su studenti farmacije dolazili u Graz osobito iz sjeverozapadnih dijelova zemlje gdje je urbanizacija bila najveća, mogla bi ta visoka kvota biti u svezi s demografskom gustoćom; 3. farmacija je tada bio kratki studij što je teorijski trajao samo četiri semestra, nije pretpostavljao maturu i tako posredovao jedno relativno jeftino visokoškolsko obrazovanje. Ipak, navedeni argumenti ne zadovoljavaju — jedino bi stručnjak za istarsku povijest mogao na to dati uvjerljiv odgovor.

Cjelokupna slika podjele na fakultete pokazuje u svakom slučaju snažan interes za zanimanja u javnim službama, pri čemu biti će da je uprava kao područje što je pružalo nadu u društveni uspon, odnosno, društvenu sigurnost, igrala veliku ulogu. Tu tvrdnju potvrđuju i rezultati istraživanja Istri susjednih sjevernih zemalja.

Na početku je bilo utvrđeno da je Graz zbog svoje blizine imao veliko značenje za studente koji su dolazili iz Istre. To značenje može se između ostaloga po tome otčitati, pregledaju li se podaci s obzirom na to pitanje, u kojoj mjeri su Istrani nakon završetka škole odmah, ili tek tijekom svojega studija, odlazili u Graz. Zbroje li se slučajevi u kojima su nakon pohađanja gimnazije, za neke studije nakon srednje škole ili nakon odsluženja apotekarske prakse, odmah studirali u Grazu, dobiva se slijedeća slika.

Iz navedenoga je vidljivo da su odnosi od jedne do druge regije dođuše snažnije kolebali, ukupno da je međutim gotovo dvije trećine studenata išlo izravno u Graz i tamo ili ostalo, ili tek iz Graza otišlo u druga sveučilišna mjesta.

¹⁷ To pokazuje popis u Hof- und Staatshandbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie. Wien 1884—1914. Bile su to: u Kopru jedna talijanska viša gimnazija, jedna njemačko-talijanska preparandija te jedan slovensko-hrvatski odjel; u Pazinu jedna hrvatska viša gimnazija i talijanska niža gimnazija; u Puli jedna njemačka viša gimnazija i talijanska realna gimnazija, jedna njemačka i talijanska škola, jedan talijanski i njemački licej za djevojke; u Kastavu hrvatska učiteljska škola; u Voloskom hrvatska niža srednja škola, (realna gimnazija); u Piranu srednja škola (samo do 1887.)

¹⁸ One su se nalazile u Gorici, Ljubljani, Zagrebu, Senju i Zadru. Vidi »Bogosloviye« u: Enciklopedija Jugoslavije 1, Zagreb 1955. str. 638-639.

Ova studija o studentima iz Istre na Sveučilištu Graz donijela je niz zanimljivih rezultata koji su pojasnili profil razvoja u razdoblju od 1884. do 1914. — visoki stupanj urbanizacije istarskoga društva i trend, da se na putu društvenoga uspona, utreba li, mijenja i etničko-nacionalna pripadnost.

T A B E L A 8

Sudski okrug	Studenti	Postotak ukupnoga broja
Kopar	76	66,08
Pula	41	49,39
Rovinj*	49	77,77
Pazin	39	65,00
Motovun	35	72,91
Poreč	30	66,66
Piran	24	53,33
Volosko	25	60,97
Lošinj	25	60,97
Cres	18	52,94
Labin	16	53,33
Buje	17	58,72
Krk	13	46,42
Vodnjan	14	60,86
Buzet	7	50,00
Podgrad	1	100,00
Nejasno ¹⁹	4	57,14
Ukupno	434	61,38

* Grad i sudski okrug

Podaci su dali u bitnome uvid u zemlju podrijetla ali nisu pokazali što su studenti poslije postigli, odnosno, kakav su utjecaj imali na područja iz kojih su dolazili. Na to je pitanje neusporedivo teže odgovoriti, u svakom slučaju to pretpostavlja istraživanje o svakoj pojedinoj osobi, te uzimanje u obzir i studenata koji nisu studirali u Grazu već negdje drugdje.

Z u s a m m e n f a s s u n g

DIE STUDENTEN AUS ISTRIEN AN DER UNIVERSITÄT GRAZ 1884—1914

Dr Harald Heppner (Graz)

Diese Studie über die Studenten aus Istrien an der Universität Graz hat eine Reihe interessanter Ergebnisse gebracht, die das Profil der Entwicklung in den Jahren 1884—1914 deutlich macht — den hohen Urbanitätsgrad der istrischen Gesellschaft und den Trend, im Wege des gesellschaftlichen Aufstieges notfalls auch die ethnisch-nationale Zugehörigkeit zu wechseln. Die Daten haben im wesentlichen Einblicke in das Herkunftsland gegeben, nicht aber, was aus den Studenten später geworden ist bzw. welche Wirkung sie für ihre Herkunftsbereiche besaßen. Diese Frage ist ungleich schwieriger zu beantworten; jedenfalls setzt dies voraus, das man jeder einzelnen Person nachgeht und auch die Studenten mitberücksichtigt, die nicht in Graz, sondern anderswo studierten.

¹⁹ Vidi bilješku 6.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 23

ZAGREB

1990.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.